

1051 (22)

0-16

E. Motubatsi

K34/120

b
c
1/3

KGACGANYO

B O G A R E

LETLAKALA

- 985 Ge mosadi a hwa a se na bana, mojalefa ke
mang? 2543-2546
- 986 A mo kgorong ya monna yo a nalego basadi, a
go na le kgethologano magareng a dithoto tša
monna le tša malapa? 2547-2548
- 987 A tirišo ya dikgêrêkgêrê tša senna, ge di
adingwanwa e ya lefiwa? 2549-2550
- 988 Mojalefa yo a swanetšwego lefa, o thōma go
laola bohwa ge ale(nale) nywaaga e mekaye?.. 2551
- 989 Pušo ya Kakaretšo ya Lebowa e mmôgô sellong! 2552
- 990 Naa mašemo ka kadimanô meloko goba ba leagô? 2553-2555
- 991 O se ke wa re go ripa motho monwana wa re,
naa(nna?) gabô seripe nka se go ye! 2556-2557
- 992 A badimo ba šetša ditaba tša ditlogolwana
tša bōna? 2558-2559
- 993 Ke ofe monyanya wa ngwaga o muswa wa Marota? 2560-2561
- 994 A mašemô a ka ba bohwa? 2562-2563
- 995 A borakgolo ba be ba na le tlhaologanyô go
diputšhišo tše mabapi le tsebô? 2564-2566
- 996 A kgoši yewo e be e ipuša goba e loba engwe
kgoši? 2567
- 997 Thêlêgô ya dikgôrô le malapa ka Sesotho go
dirwang?..... 2568-2569
- 998 A mkgōmana a ka sekiša taba ya batho ba sa
dulago felong ga gagwê? 2570
- 999 Ngwanana Elizabeth Kwalabotšeng Mampuru 2571-2572
- 1000 Nyakišiša tša go swantšha se se dirêgago ge
motho a gobaditše yo mongwê, le tshôlô..... 2573-2574

/..... 2575

KGAOGANYO B O G A R E LETLAKALA

1001	A go nyakêga ge motho a ka tšea(nyala) motho mang?	2575-2576
1002	Tirišana ya go hlagola mašemo ke efe?	2577
1003	Ke dife dinaga tša go rêkwa tša setšhaba sa Bapedi tše lefišwago madulo le temô?	2578-2580
1004	Melaô ya boitshwarô go tšêna le go tšwa metseng e reng?	2581-2583
1005	A motse o ka khudušwa bakeng saang?	2584
1006	A mosadi a ka dirwa gore a bëlêgê morwa goba mositsana ka go rata?	2585
1007	" " " " " "	2586
1008	'Dipute' di balwa mmôgô le matiakathôka	2587

Hlôkômêla putšhišô e tee, dikarabêlô ga di swane.

E.M.E. MOTUBATSI

1051

2543

Kgaoganyo 985

K34/120

3

Ge mosadi a hwa, a se na bana, mojalefa ke mang?

Borrawešu ge ba re hlophollela mekgwa le melaō ya bagologolo, yewo ba lailwego ke bo-rraabō, ba re: 'Mosadi ge a ehwa, gomme mohlomong yo morwedi wa Bohlōlō o phedile ka boopa goba mohwelwabana, gomme a tlogēla diruiwa tša dihuswane ka mašakeng, e le mohlomong tša matsō a matsōgō goba kgomo ya letswēlō; le dithoto tša lapa le dibjaana tša mediro ya basadi, goba monna a hwile mohlomong a phela, ka mokgwa wa Sepedi go letetšwe polōlō mohlaang go boolwa dihlaaga(meriri) ya mafēlōlō. Mohlaang owe ka moka meloko, babo monna le babo mosadi, e kōpane mmōgō le ba meloko ya magadi, ke letšatši go tlogo rotoga lentšu le ka babo mothepa le lebantšwe go babo monna, gore, a lehono le re'ng ka tlawaa le la morwedi wa Thobejane? Ee! Lehono ke seremong; ge e le gore monna o a phela, goba mosadi yo e be e le moopa, gomme monna yo ga se a ke a nyaka tlhatswadinōka, lehono o tlo kgopēla seantlo. Ge e le gore monna le yēna o hwile, mahlakore a mabedi aa, ba tlo butšhana babō monna le babō mosadi, gore go dirwa bjang ka tlawaa, le a tswalōlwa?.

Gomme ge poledišanō ya bona e kgodišana, gōna ba tlo beēlana letšatši gape go tlo rumaganya tsošō ya lapa.

2544

Letlawaa: Ke gore lapa le beng ba lōna ba ilego badimong; bjaloge, ge diruiwa di le gōna, tše lebanego tlawaa le, moloko woo o tlo bōna bofofōlō go barwa ba Thulare, go tšame ba kgopēla lešaetšana goba kgarebe. Mositsana yo o tlo tswala ngwana e be morwa wa bahu baa bobedi.

Ge e ba monna o sa phela, gomme a dira botšopja, a hweletša lapa le la morwedi wa Thobejane, bo-rrawešu ba be ba

re, motho yo bjalo a ka se tsênê badimong.

Borrowešu ba re: Le ge o ka di ja kgomo tšewo tša morwedi wa Sekwati, wa di fetša ka molongwana, mošaa badimong gōna o ke ke wa tsēna! Ba swantšha ka seēma sa borakgolo se rego: 'O je o boloka mašapo, di tlo go tšwaa ka namana tša mmele!'

Lenyalō la matiakathōka le be le kgōnafatšwa ke bōna batsebi le bagopodi ba matšatšana a phelo ya leagong la bōna. Ba na le tsebō le tihaloganyō ya lehono le ka-moswane, le ge melato e bjalo, e ye go hlōkōfele mojalefa, e fo ba di-šita-baboledi; mabothata wōna a eme tsekeng a(sic) modiri a(sic) wōna.

Mogologolo wa bogologolo o itšē: 'Taba re bolabola kgōrōrwana, ga e le khupa-ya-marama re hwa nayō'. Naa mogologolo o be a bontšhitšwe eng? O a dirile afe mathata? Lebaka e le eng ge a sa bolēlē? Bōna! O forile batho o re o tseba go neša pula; bjale setšhaba se bolawa ke tlala!

2545

Lemoga, o forile setšhaba wa re o beile modingwana kuwa molapong, gomme le nankhono modingwana owe ga se wa ke o bōnwa, ba hwile, ba feletšē, ga se ba ke ba o bōna ka mahlō, gomme ka molomo wa gago o re o gōna, o bolēla maaka.

Ea ngwaga wa 1933, le ge e se setlwaedi ka mehla go bolēla maina a batho, go be go batliwa ka molato wa putšhišo yōna ye e ka godingwana, a re go mohweletšā-diruiwa tša mohlologadi wa mosadi: 'O reng lehono o tlabana le beng ba thari, kganthe o be o fele o ba fora, o re dihuswane di gōna, lehono wa re, di hwile ka noka; naa matlalwana a tšōna a kaye(kae)? A hlōkēgē.

Ka ngwaga wa 1958, mohlologadi yo mongwe wa kgôrô ya ga Mallega(Phala), ka baka la go šaparêgô modišana, o neêla monna wa kgôrô yôna ye ya gabô dinku goba mahlatswana wa masome a mane le nku tše hlanô. Ge molato o tsumišišwa, gwa hwetšagala gore, dihuswane tšewo di hweletše Mareleng dimaeneng, di rekišwa tšheelele ya go nwa patšhi-ya-mpaapa. Mahlatse ya ba gore mohlologadi Sejeng Selwakgotong Phala, o na le bana ba methepana, ba nyalwa ka dikgomo, yo mongwe wa bona ke yo wa go nyalwa ke mokgômana Michael Mašupywe Morêwane Motubatsi.

2546

Mogologolo yo a go hlaba sešema a re: 'Go šala le bo-rangwane ke molahlêgô', o tiile kgomo lenaka; thoto yela e hweletše. Ge mohlologadi a lla, a re, ke tlo ? ? mang, mokgômana Monamoleli Molohlanyi Phala o re: 'Aowa, ngwanaramogolo, ke di jetše ka mo teng(mpang) yaaka'. Bjale morwedi wa Bauba a fêlê matla; le nankhono o hweletše - 1958.

Mokgwa le molaô wa Sepedi: Ge mosadi wa lapa lefe le lefe, ge a ka biletšwa gaye badimong a se na baana, eupja a na le mašemo le dirapana tšewo a bego a di lema, ka moka ke megolana ya mošate, di bowela matleng a Thulare; morago di ka dumedišwa ke bakgopedi - ke gore motho ofe le ofe, yo a hiškago tšhemo goba serapana. Molaô woo o bothata, ge motho a ka epha mogola wa mohu kantle le tsebô ya kgoši, ke molato o lekanago le melato ya bohodu ka kudu.

Monna goba mosadi o na le tokêlô ya go abaganya tšohle tša mašemo go bana ba gagwe, le ge (e) le ba moloko o lebanego babô monna goba babô mosadi; gomme go se ke gwa ba motsênêla kantle le tsebô ya Thulare.

Mokgalabje Johannes Phala: ge go rarane ka taba tša mašemo, a re: 'Bahlakwana, ditaba ke dithušanyane, tše ga di tsebe ke Thulare; rena ga re ahlole naga(mobu), e ahlola ke kgoši Sekhukhune a noši'.

Kgaoganyō 987 (A)

A mo kgorong ya monna yo a nalego basadi, a go na le kgethologanō magareng a dithoto tša monna le tša malapa?

Putšhišō yekhwe ke sefata-modu wa nyaalo ya motlalo, gomme mo kgaolong ye, e ka se bobowelwe ke tshwanêlō gore bothakga goba bošaedi bja bo-rraweshu bo feletšwe ka mo go yōna. Ge re ba re dutšhi nabō, ge ba anêgêlana ka tša maagō a dikgōrō(dibešo) tša borrago-bona, le go hlamula tša mehleng ya bo-makgolo ba bona, ge go sa agilwe gaye Mogokgomeng - Tubatse.

Ge monna a na le kgōrō ya gagwê pitlepitle ka basadi ba gagwê ba palwana e lebanego ka malapa a bōna, monna o na le ngwakwana wa gagwê ka mafuri a a lapa le legolwanyana, ka moo dilo tša gagwê tša go botêga di bolokwago. Diphakabarwa tša monna ga di bulukiwa go malapa ka moka, aowa, a beya lerumō ka ga Pebetsi goba se sengwe ka ga yo mongwe, gomme ga se setlwaedi le mokgwa wa senna - re ba bone.

Phethaleagō: ge monna wa malapa a barwedi ba batho, ke motho wa go hlōkōmêla tša matšatši a a tlaago, ge a na le diruiwa ka mehutahutana ya tšōna, ke tshwanêlō le mokgwa wa Sepedi go abêla lapa le lengwe le lengwe sa lōna. Go diragatša mokgoo, ke gore le ge beng ba gagwe gaye badimong a se tlogele

malapa dipelaelong baneng ba gagwê; gomme gwa šala go tsoga phapanō.

2548

Diruiwa ga di tsebiwa mebala fêla ge di le ka šakeng goba nageng phulong. Ngwana yo mongwe le mongwe, tatagwe o mo fa seka sa leswao lewo a swanetšego go ba le tsebō neng le neng.

Ge tatago bana, kudu masogana, a se a swaēla barwa ba gagwê, mohlang a hwile, thoto ka moka ya gagwê, e tlo ba bohwa bja ngwana wa lapa le legolo wa mošimane. Gomme ge ngwana yeo a se na leago, ka moka barwarragwe ba hweletše. Bjaloka se dirilego ke mokgōmana Matsebe Bokgobêlō Sekhukhune (1924), gōna mo Mohlaletse. Le nankhono mehlape (e) ile bohloka-lešaka, eupja barwarragwe ba re kgwathii. A nke o bitše mololo wa tšōna, o thaetše ge o mmuwa goba mmeeee! Ka moka di jetšwe Drakenstein No.31, Nebo area - 1924-'28. Mogologolo o re ke: 'Phatana hlaakola ga e ōnalêlê mohlakudi'.

Ka moka Marota a Mohlaletse a sa fele a gopola kgoši Sekhukhune II; le ge bo-rrawešu ba be ba re bothakga ga bo feleletšwe, eupja kgoši e bo konoseditše. A fiwa mphō e bohlokwa, a namola malapa a gagwe a sa phela: ka moka methepa ye yago go bōnêgêla dilete, matšo a bōna a re: 'Pheahle ngwanaka, etōtêlê; Gobetsêê ngwanaka, etōtêlê; Ngwato ngwanaka, etōtêlê; Bauba ngwanaka, etōtêlê; Nape ngwanaka, etōtêlê. Malapa abō methepa fêla mong a tlhapeletša malapa awo, ka batho ba gagwê. Ke kgoši e felego mohlala wa therešo - 1921-1943.

1051

K34/ 120

8

2549

Kgaoganyō 987 (B)

A tirišō ya dikgērākgērē tša senna, ge di adingwanwa e ya lefišwa?

Re ba hweditše bo-rakgolo le bo-rrawešu, gomme sešma sa bōna se segolo, re kwele ba re, ga a gōna motho yo a nalego dilo ka moka, dilo di a hlōkwa.

Re hweditše ebile ba re roma ba re, ariye go mokgōmana Kgetshēpē(Hlako) Ramalau, a nkadime phaalo, selepe, morokolo, letsolo, lehlabō, molalatšhika goba serihla, le tše dingwe tša mediro ya senna. Ga se re ekwa goba go bōna di lefelwa tirišo ka moputswana wa se sengwe, aowaa! Mokgwa wa tlhagō ya Babinanoko, phedišano ya rena ke go adimana, le ge mohlomong e kare o adimile selwana sa ngwaneno goba wa kgōrō e šele, sa thanyēga, o tlo fo roma wa leloko leno goo go rapēlēla ka nxasē; gomme a re, ga se tlēš ke se bōnē thanyēgō ya sōna, gwa fēla.

Taš ya kadimo ke swara ka tlhōkōmēlō(handle with care). Ka mehla yohle bošaedi bo hloile ke mang le mang; motho ge a sa hlōkōmēlē dilo tša magagabō, o itshenyetša maadimo ka moswane - ka gore, magagano ba tlo fele ba re Ramaube o na le tshēškē. Gomme ba-geno ba gane kadimo ya gago ka gore ba tseba botšopja bja gago; borrawešu re ba kwele ge ba kgalana ge yo mongwe e le lešaedi.

2550

Le ge boomo bja go senya bo sa tlala megopolong ya ba bantšhi, gomme kgōnōnō le kōmanō e fo ba, o sentše ka boomo. Re ba kwešišitše bo-rakgolo, ba re: 'Motse wa ga boomo ga o gōna!'

Basadi le bōna ba adimana dikēkē tša go gēlēlēla mabjalwa a menyanya le mathabo a mangwe, le dipitša tše kgolo tša go apeya mabjalwa tšee, tšewo mehleng yeno e lego dipoto tše

tsebjago ka 'ina la 'Falkirk'; gomme ga e le dilwana tša meadimanō ya basadi yōna e ka se baalwe. Basadi ba adimana thetho le ntepa, go swana le masogana ge ba adimana ditšwarō tša menyanya - mme rena Babinanoko, ke phethagatšō ya leagō la Marota.

Ka mokgwa wa molaō wa segagešu, rena Bapedi ba setšhaba sa Thulare, tašlō ya bo-rrawešu ke phophotho go wa-geno ge o mo nyamišitše ka selō sa gagwē; gomme mosenyi a bōnagatša(sic) boikokobetšo.

Ge re ka lefišana tša go adimana, leagō la Marota e tlo ba le tsenwe ke kwenalegonyana le tšhwêlê le phehli le leruru; gomme motse wa rena, e tlo ba thogoro(goba lešupi) ya mafêlêlō; a Babinanoko ya Lellêlateng.

Mehleng yeno e ka ba lešano go Marota ge re pitimeditšwe ke mekgwa ya Sekgowa, ra re, ke segagabo-reana, aowa, re tswetšwe ka lešōkō le kwêlana-bohloko, gomme ibile re le setšhaba sa go phela ka bošaparigi(poverty). Ge re adimana dilō tše bjaloka diruiwa, seēma se sê: 'Bo-yaa kgomo ke bo-bowa kgomo!'

Mojalefa yo a swaretšwego lefa, o thōma go laola bohwa ge a na le nywaga e mekaye?

Borakgolokhukhu ba laile borakgolo, gomme bōna ba laēla borrawešu ba re go bōna: 'Kwang! Khudu ga e ke e lahlāa legaapa¹⁾ la yōna'. Molaetša ke gore, ga go hwetšagale gabotsebotse, ka seēma se sa go laiwa borrawešu, ka gore, lephekō e be e le kgōrōrō ge lešoboro le ka ba le lentšu ka kgatha ba bolotšego, gomme le ge e ka ba lesogana la maledu, ga a na ditokêlō, ka

gore ga a tšwe komeng. Le ge ramogolwagwe goba rangwanagwe a senya, ka gore e sa le lešoboro, o sa katetšwe setsiba ganong, ka baka la ge a sa letetše go bolotšwa, gomme e be gōna a tllilogo ba monna, go bolabola le banna se kago ba molato.

Mabaka a mojalefa e fo ba ge a tlemologile bošoboro. Le mmagwe le ge a ka ithatharatha, a se kwiwe, go fihlêla morwaye a eba monna - goba o lesome le metšo e senyane, goba masome-pedi-hlanō a menywaga.

Gore ke therešo mokgwa wa kōma ya borrawešu, e be e senyetša masogana nakō, re bone ka mephathō ye:

- (1) Mankwe a kgošana Seraki Sekhukhune;
- (2) Matuba a Sekhukhune wa bobedi;
- (3)²⁾ Mangana a kgošana Phathudi Morwamotšhe;
- (4) Makgola a kgošana Kgagudi Morwamotšhe;
- (5) Mangana a Thulare wa bobedi;
- (6) Mabjana a Sekwati Sekhukhune Morwamotšhe.

-
- 1) Legaape(sic) - legaapi(sic) ke kgomarelwa ya sewo khudu (skilpad) e hlotšwego ka sōna; gomme lebollō ga se tihōlēgō, ke mokgwa fēla, tuu!
 - 2) No.3 mphathō - Kgošana Phathudi le mphathō wa gagwē ba be ba išiwa dipalong methubo ya Maburu e le banna, eupja ba se(sic) bitšwa masoboro - mokgwa o mobē wa go senyetša ba bang sebaka.
-

Fušō ya kakaretšo ya Lebowa e mmōgō sellong!

Re manyami ka moka ba thari e ntsho, ya tikologo ya Lebowa, ka go tlogēlwa ke kgoši Michael L.J. Chuene, ka la '4th December, 1968'. Mogologolo o itšanō a re, lehu nke ga

ga le na maahlō, e le gore ke thato ya yo a re bupilego, Jehofa Modimo-Ramatla-Ohle; o tsebile yēna, rena re be re fo ba ba maahlo fēla.

Lebowa ka bophara bja yōna, e ka se mo lebale morwa'a Chuene sethakga sa boboledi le boetapela'a ditšhaba. Rena Marota a Naboomkoppies No.262, Sekhukhuneland area, i bile gabedi re mmona mo Tubatse: ka letšatši la 27 July, 1967, le ka kgwedi ya January, 1968, kopanong ya dikgoši le barutiši ba dikolo tša bohlabatšatši bja Dilokong mo Leolo 'Secondary School'.

Mogwahle, ga a rōbale ka khutšo, go magoši ka moka a Afrika-Borwa gaye go badimo ba borrawešu; re re aa re homotšwe ka yo a swanago naye ka pelotelle le bonaatla. Re tiile kholofelong gore Modimo o tlo re fa yo a swanago naye, bjale ka ge a eitše(sic) mohlaang wola a biletša mohlanka wa gagwe Moše - a fa BaIsiraele mokošwana Jošua, morwa wa Nuni, ya ba yēna go gorōša Isiraele faseng la Kanaana. Le rena ga go be bjalo. (Jošua I: I-IX).

Naa maššemo ka kadimanō meloko goba ba leagō?

Mo kgaoganyong ye, ke putšhišo tše seswayi; gomme tšhōkōmēlō e kgolo e swanetše go gopolwa gore mehlaa ya borrawešu e fetile nabo:-

I. Bjalo ka ge re le banna ba nyalo ya motlalo, gomme mosadi yo mongwe a hlašlāla mogolana, o yaa go ngwaneno a go adime tšhēmo. Ge le kwana ka mekgwa le melaō ya Sepedi,

moadingwa a ka fo e lema nywaga e meraro goba go feta moo ge go se na patêgô e ngwe go moadimi. Ge e le gôna, le beelana ngwaga goba mebedi.

II. E ngwe kadimanô ke ya bana goba basadi ba leloko: mohlomongwe yo mongwe o na le thari ya bana ba godile goba nywetšhi, o adingwêlwa tšhemo go Hunadi, bana ba gagwe e sa le magokgolana: gomme kwanô e re, e tlere mohlaang yo Morêwane a nyetše mosadi, o mo šuthêlêlê goba motlogolo. Bjalo kwanô ke ya leloko la kgonthenthe, e sego bogwêra.

III. Ka mekgwa ya leagô la Babinanoko, ga go iyakiwa selefa, ka gore bommamoneanyi ba tlo kwa, gomme molato wa go rekiša naga ya Thulare, bjanô kgaano ya šuhla lehutšo.

Diteboganô tša bo-rrawešu e be e le mathakga aa: 'Ba-gešu, tlaang le je le nna samme o nteboga ka sejwana' - gomme go kgobokanwe, go lebogêlwe Bauba.

2554

IV. Ge e le mekgwa ya Marota, karogano ya punô ke mekgwa yewo e sa tsebagalego leagong la Babinanoko. Molaetša wa borrawešu, ge mokgômana Lebidike Motubatsi Sekwati a na le kgomo tše pedi, gomme a se na lešaka, a nkgopêla go tlo gapêla ka šakeng laaka: gomme mamanyana akhwe a gagwê a tswala go fetiša aka ka palo, a re swanetše go arogana kgomo tše tša gagwê?

V. Ka mekgwa le melaô ya Sepedi, ge hgwana weno goba moloko goba mogwêra a adimile tema(tšhemo), ke molaô gore o mo fê tsebišo ya ngwaga otee; e sego go mo raka, aowaa!

VI. Mosadi goba monna, ga go yo a nalego le tokêlô go adimiša tšhemo kantle le kwanô ya bobedi bja bona. Ge mosadi a hwile, goba monna a hwile, yo a phelago ge a adima wa gabo serapa goba tšhemo, a be le bohlatse bjo bo tiilego bja go

ferya phapanō - ke gore, bohlatse bja meloko.

VII. Borrawešu ba be ba re, ge le bifile, re foša ka dikonaona; mokošana goba kgoši ba na le tokêlō ya go lemoša kotsi go Bauba ge a na le kganano ya go adima. Mohlomong motho o hlwe a adingwa gomme ganêla o ntšhiwa. Dikadimanō ge di ekgohla ka kgoši, ke ge go na le mokošana goba mekgwana.

VIII. Kadimanō ya marumō e gōna, ka gore mohlomong go ka hlaga nwa, gomme mphathō o moswa o se wa ba le maano, ba bantšhi ba sa hlaeletšwe.

2555

Molaō wa tľhabano o gōna; monna mang le mang o swanetše go swara lerumō, gomme ge a se nalo, a adime. Kgoši e ka se be le tokêlō go gapeletša motho go adima yo mongwe tšhêlētē, go sefe le sefe, sewo e sego sa gagwē yēna kgoši ka noši.

Mokošana wa phedišano ya bo-rakgolo, go fihlêla go borrawešu, moputso wa go adimana, ga se ba re botša wa mabapi le dilo tša medirō ya senna; ba re buditše kadimo ya kgomo goba sehuswane; gomme sešma sa kadimō ye, ba re: 'Bo-ya kgomo ke bo-bowa kgomo'. Ke gore, ye e fo go ba kgomo e tlaago legatong la yela e lokile.

Ge re hlodinêla go mekgwa ye re bonego le ye re kwelego, mehleng ya kgošikgolo Sekhukhane II, le bakgōma le bakgōmana, ga a gōna monna yo a kilego a gapeletšwa go adima yo mongwe tšhelete(tšhalete). Lebaka: Naa mohleng mong-tšhêlētē a nyaka go bušetšwa, e ka nyakiwa go mang? Karabo e re, e tlo nyakiwa go kgoši, ka gore, ke yēna a go gapeletša Ngwato gore a adime Phōgōlê tšhêlētē ye.

Moputso - go putsa: Mokošana le molaō wa Sepedi, ge lesogana le monna wa geno le kgopelane ga botsana go tlo go dišetšu dihuswane(diruiwa), ke molaō gore mong wa diruiwa a

1051

K34/120

14

putse lesogana lewo ka sethole - e be teboganō le ngwana-
ngwaneno.

2556

Kgaoganyō 991

O se ke wa re o ripa motho monwana, wa re, nna gabō
seripe nka se go yeē!

Diēma tša borakgolo ke pheta ya thaga bolokwane, go
bohle bawo ba neetšego go phela kgopolong ya tšōna, go banna
le basadi le baneng ba bona.

Borrawešu boetapišo bja bōna bo hotše ba bantšhi, gomme
ba bangwe ba di dira matlakala. Eupja mohlaang motho a noketše
maoto ka segoleng a tantšwe, a thōmē go tlalēlwa, gomme kgopolo
e lebetše; bjalo ge e le motho wa pelotheri, a re: gale batho
bale ba boletše therešo.

Mohlomong ge mohlabi-seēma a re: 'O se ke wa re o ripa
motho monwana, wa re, nna gabō Seripe nka se go yee!' Ge re
butšhišiša, le go fiwa tlhathollō, go bakgalabje baa, ba re,
go ripa motho monwana ke bošoro bjo bogolo, gomme melaetšo ya
ntshe šee:

a) Go kōna motho ofe le ofe dijō goba meetse, gomme a
ba a feta le tlala le lenyōra, eupja tšewo ka moka o na natšo
ka lapeng goba kgorong ya gago.

b) Go gana modikēlēlwa ga go utamiša hlōgō, gomme e le
mašego-mabē, motho wa Thulare a tšama a wela ka dingopeng
(ditches), a fetile leagong la gago. Gopola molahlēgō wa
motho. Naa wene ka moswane ge yo mongwe motho a go dirile
bošoro bjoo o re'ng ka kgopolong ya gago? O tlo re motho yola
ga a loka, gomme o lebetše sela o kilego wa dira yo mongwe sōna.

Lemoga gore badimo ba a re bōna, ibile(sic) ba sepela le rena. Phološa motho ofe le ofe. Šowe molašlō wa bo-rakgolokhukhu.

2557

b) Ge o hweditše motho a le bothateng, mo namolēšē, le ge o ka palēlwa o lekile, badimo ba go bone. Ka letšatši le lengwe le wene o tlo re o wetše mo go bjalo, wa bona yo mongwe motho a etla go go ehula. Badimo ba a bōna, ke rena re sa ba bonego.

c) O se ke wa etša mawatla, bawo ba felego ba re, re ya etefeletša, aowa. Yewo ke taba e gananago kuḁu. Balefeletšhi ke badimo. Wene ga o tsebe tša matšatši ga a go hlabēla. Dikotsi tše di lebanego le bophelo bja gago, ga o tsebe palo ya tšōna; ka moka batho re sepela mafekefekeng - magageng a boifišago.

d) E se re ge o bōna motho ofe le ofe, a golofetše, wa mo kwēra. Ka moswane ke wene, le ge e le sa go tswalwa, malciwa, dikgōbalō tša dikotsi le mabofofu goba moihlo.

Hlōkōmēla gore gaboḥata aa, ga se wa phonyokga go wōna. A sa lebane nago gomme a sa go duma-duma. Re phemēlwa ke thatō yewo bohle re sa e bonego ka maahlō a rena. Motho mang le mang o maatleng a kotsi.

e) Motho ga a hlaswiwa, o se ke wa re ke tlo tsoga ke gahlane naye kaye, aowa. Ke dithaba di sa kego di gahlana, ga e le rena batho re gahlana neng le nang. Mogologolo yo mongwe o boletše a re: 'Bōna! Lemogang lenawō ga le na nkō; ge e be le na le nkō, re be re ka se ye mo go lego kotsi ka gobane le be le tlo dupēlēla gore kuwa ga Mošala ga Makola lehono go na le kotsi' - gomme mosepedi a phaologa, a ekēla kuwa ga Makuwa goba ga Lebeea; a ethoma dikgapana(boethatēlō). Re di kwele ibile re di bone ka maahlo.

1051

2558

Kgaoganyō 992

K34/120

16

A badimo ba šetša ditaba tša ditlogolwana tša bōna?

Putšhišo (ye) ke kgologolo ya borakgolokhukhu. Borrawešu le bōna ba laetše ba e bolêla ditsebeng tša rena ge ba re laya ka tša maphelō, mahlatsē, bomadimabê - ba re ruta gore, badimo ke batho ba hwilego kgalekgale. Eupja batho baa, ba hlōkōmetše mesepelō le mekgwa ya rena; ba na le rena malwetšing le dikotsing le mathabong, le go se sengwe le se sengwe se lebanego le rena.

Ba re, badimo ke bōna bahlokomedi ba mathakga le mabošadi a rena; gomme ngwana goba monna yo mongwe le yo mongwe, ge mekgwa ya gagwê e sa ba kgahliše, ba a nyama. Goba mosadi ofe le ofe. Ka baka lewo, re laiwa boitshwarō ka poifo ya badimo.

Mokgwa wa borakgolo le borrawešu ga ba re ruta go rapêla memōya ye. Mekgwa ya dithapêlō tša bōna go memōya ye, e be e tseba ke bōna; ditirêlō di tseba ke bōna ba bagolo; e le medirō ya dithopa tšewo e lego tša bogolo. Go bōnagala gore rena Marota, re setšhaba se badimo ba re kgalemêlago ka dinakō tše lebanego. Memōya ya bahu ba gabo rena ga e akgošlê pefêlō go swana le ditšhabana tše: tšewo badimo ba gabō bōna ba llogo ka la 'Le ja le nkōna!' Mpheng bjalwa! Ke hwile duhlaa(sic), ke tšoma nama! Mpheng nama ya pudi goba nku'. Maroteng dilo tše di be di se gōna; ke tša mehlaa yekhwa.

2559

Bjalege, kwešiša gore Thamaga ya Mabjana ga se maikemišetšo a yōna go tlogêla mang le mang swiswing. Ge putšhišo e re: 'A badimo ba šetša ditlogolwana tša bōna', borrawešu ba dumela kudukudu gore badimo ba dira.

Bjaloge, ge borakgolo ba sa na le matla a dithato tša lefase, ke gore ga se ba hwetša khutšo; batho ba lego khutšong,

tša nama ba di fularetše; ge ba sa belaëla ba sa tswaleletšwe mosêhlêlô.

Tumêlô ya badimo (e) nošetšwa kudu. Makatšo ke gore, a ba kgôna dilô tše di ba paletšego ba sa le ba nama, gomme a ba di kgôna bjang, ba hlôbôgana le tša meagô ye ya rena; go tla gônôwa gore le bôna ba sa lwa nwa! Mahlatse a ba gôna, ba re (re) falwe ke badimo; dinkhu tša ba gôna, tša tlišwa ke badimo; madirabe a ba gôna, a bakêlwa ke badimo; mabothata le meferere ya tlišwa ke badimo.

Aowa! Bapedi, batho bawo ge ba sa na le kgopolo ya go hlokiša khutšo, ba sa le bothateng! Hleng ke kgobanyetšo. Naa wene o ka se tlabêgê ge e sa le ba hlokiša leagô, mola rena re re ba khutšong, ba tlo re rapêlêla go Modimo-Ramatla-ohle.

A go širugelwe bawo ba bowelago go mekgwa (ya) powêla-moragô. Lena ba mehla ye, namelang difatanaga le diphatšamaru, le fihle kuwa leratadimeng; le ba tlogêlê ba gowêlêla Hihii! Lentšebanatšebana la ka mesô ya pele, ba re kgaano molaa o boneng!

Ke ofe monyanya wa ngwaga o muswa wa Marota?

Mathabô a hufile le beng ba wôna - go be go riano monna wa Makgala a Tšaate, Dihlwantswaneng, mokgômana Matiye M. Makgata, ngakakgolo ya merepe; Marota ge go sa agilwe gaye Mogokgomeng Tubatse, le ka gaye Thaba-Lesêgô (Mosêgô).

Monyanya wa borakgolo, ge borrawešu ba re anêgêla, ke wa mabêlê a dinopodi. Mabêlê aa, e be e re ka lebalana la ngwedi - Mopitlo(May), taêlô e tšwile ka Hlakola; go nonollwa tsebišo ya ka mehla gore dinopodi Mošate. Tsibišanô e tlo sepedišwa ka dikgôrô ka moka, gomme letšatši le beilwe, la go tliša gammôgô mabêlê awo: ka mosadi yo mongwe yo a nalego tšhêmô, a tšwerego thethô go tlišwe diako-pedi goba boraro bja diako(meôtlôlô) goba dihlôgô.

Tirô ye e laolwa ka tlase ga molaô wa mekgwa ya ditebogô. Poifa(sic) ke gore, ge nka utama go ntšha išago, ke tlo kônwa mabêlê. Mabêlê a, a bitšwa a thakangwaga. Modirô wa wôna ke go apewa bjalwa bja kgôlôbêla bja koša ya moropa. E binwa ka morago ga punô bohle go gorogilwe gaye, gomme magomo a neetšwe mogwang.

Mohumagadi Thorometšane II, o kile a o dira monyanya woo 1897 le ka 1901. Le ge go be go lekwa, e fele dilo di tsamaile le beng ba tšona. Le ge go le bjalo, borrawešu ga se ba re botša gore monyanya wa badimo.

2561

Ejaloge, ge motho mang le mang, a hlokometše ka tlhaologanyô, le ge ba se ba re tlhathollêla, go hwetšagala ga botse gore e be e le mabêlê a dihlabêlô ka pônagalô ya go phethagatšwa ke ba leagô ka moka. Gomme a dirišwa selebaneng, a se na mekgwana (ya) dikidišô tšewo e lego mekgwana (ya) ditšhabana tše dirišago dihlare tša maanô a lejô, bawo ba tsebiwago ka la bo-mpholotšane, bo-thitelwana-lehaano, ba rego: morêna foo fa nna ke noši. Ba go senyetša Maphutha-ditšhaba pušo 1958.

Thamaga ya Mabjana e ka se khutše go bolêla ka bôna. Goriano ke gore, le ditlogolwana tša bôna di tlo bala maina a

bona ya ge mehlaa e fihlile, ge lebaka e le la puno ya
 tlišeletšo ya pušo ya setšhaba; ge ditšhaba tša Afrika-Borwa
 e(sic) bina koša ya kgwênênê! Kgwênênê! Kgwênênê! 'Republiek
 II van Zuid Afrika', re tlo êma kaye makhuduthamaga. Naa
 tiragalô(historic) e tlo le rêeta e re'ng? Mohlomong
 makhuduthamaga go na le lehutšo la gore, badimo ba tlo êma le
 lena. Ke ya le hutšolla gore, badimo ga ba na matla a go
 thuša lešaedi, ga ba na tokêlô go pušo ya bawo ba sa lego
 nameng. Ge e ka be go le bjalo, Maburu a ka be a sa tshela
 noka ya Lekwe¹⁾ (Vaal river). Naa e sa le ofe motho yo a sa
 le forago; afa o bôna meagô ya bôna mo Afrika-Borwa?

1) Lekwe: Noka ye, e be e le mollwane wa Bapedi le Basutoland
 - 15th century.

A mašêmo a ka ba bohwa? - (Temô).

Mabapi go hlôgô-putšhišo ye, malebana le mokgwa le
 molaô wa Marota, kgoši - bjale ka ge e le mong wa mobu - selete
 sefe le sefe, ka tlhagô, kaye le kaye, mo selete se khudugetšego
 ntshe, kgoši le bakgôma le bakgômana le beng-leagô ka bophara,
 ka morago ga go beakantšwe magôrô, tirô ya bobedi ke peakanyô
 ya mašêmo. Gomme peakanyô e dirwa ka mokgwa woo:

- a) Kgôrô ya Mošate le dikgôrô tša teng ya Sekwati;
- b) " " Phala le magôrô a mangwe;
- c) " " Matubeng Mojaludi le a mangwe;
- d) " " Bogopa, Mafiri le Maleka;
- e) " " Mabogwana le magôrô a mangwe.

Borrawešu ba re: 'Tšhukudu e patile tšhukutšwaana'. Ke gore, magôrô a manyane a fahletšwe ka gare go dikgôrô tše kgolo, le ge mohlomong bophaphathi bja naga bo ka se tshediše, goba go se lekane difere: le ge e ka falala, go tlo tšewana kgopu, ke gore, ge ka kgorong efe le efe, lapa le hlaetše, kgôrô e ngwe e swanetše go hlaološa. Gomme le ge e ka ba ditlhaološo ka moka di begwa pelega Thulare, gore go tsebagale, gore kgôrô ye, e hlaološitše ye ka tšhemô goba mašêmô a makaa.

2563

Tšhemô ke bohwa bja ditlogolwana ke Sepedi. Mang le mang, yo a segetšwego tema, ke bohwa bja bana ba gagwê, go iša go ditlogolwane, supja ge phetolanyô e ka ba gôna, ke molaô le tshwanêlô gore Thulare a begêlwê ka botlalo gore, a phetolanyô e dirwa ka lebaka lefe. Ge lebaka le tsebagetše, gomme kgoši e hweditše go kwanwa le mekgwa ya Marota, kgoši e sa bone bosodi, o neêla tumêlêlô gore phetolanyô yewo e diragatšwe.

Eupja ge e le tšhemo goba mašemo a mohu goba bahu, Thulare a ka laêla gore felo fawo go dule e le mogola, go fihlêla ge eba lapa lewo le kwalagetše gore ga go na molokelwe wa tšhemô goba mašêmô.

Mekgwa le melaô ya Babinanoko, ge re ekwa borrawešu, khudušo ya temêlô(temô) ga se ya ke e eba gôna. Molaetšô re bôna ka ditemêlô tšela tša go abaganywa ke 'chieftain Kgoloko Sekwati Thulare ka ngwaga wa 1881. Le nankhono di sa filo ba bjalo. Keketšo e bile go fihla ga Marota mo Mohlaletse(Paradys or Strafland). Bjalege, mohumagadi Thorometšane II, ga se a dira tlhanošô go fihlêla ge morwaye Sekhukhune II, a rwala pušo ya Bapedi.

Motho mang le mang, monna goba mosadi, yo a khudugago ka temô, o laêla Thulare, gomme tšhemo goba mašemo ke megolana ya Thulare; gomme ga go motho yo a ka e lemago kantle le tsebô ya mong wa moba, e lego Thulare. Mokgwa wo kgoši Morwamotšhe Sekhukhune Morwamotšhe, o tlogetše o le bjalo, o ethobaletše go batswadi ba gagwê ka khutšo - 1965 A.D.

Kgaoganyô 995 (Tsebô).

A borakgolo ba be ba na le tlhaologanyô go diputšhišo tše mabapi le tsebô?

- a) Keng se bago se gopolwa gore ke tlhagô ya: letšatši, kgwedi, dinaledi (mohlodi e be e le mang, di dirilwe bjang, ke mang?) Phetolo: Mohlodi ke Modimo, gomme ga re tsebe gore o di bupile bjang!
- b) A gwa gopolwa gore se se dirago phifalô ya letšatši goba ngwedi keng, phifalô ye, e šupang? Phetolo: Ba re le hwile, le hlôla tshenyêgô ya lefase le dinkhu tša magoši a magolo.
- c) Naa go dirwe se sengwê mohla wa phifalô goba ka moragô? Phetolo: Phifalo ya letšatši e be e ilêlwa ka mekgwa (ya) bagologolo, go sa iwe medirong goba mašemong.
- d) A ka phifalo ya ngwedi go dirwe bjang? Phetolo: Phifalô ya ngwedi ba re ke bohloa: mohlomong kgoši i (sic) tlilo , goba maduma; ka baka lewo ba motse ka moka go iwa ka nokeng bošego, banna le basadi le baana le maseanyana, go hlapiwa mebele, ke gore: hle-mogwa, maduma goba manyami a se tlee motseng wa rena, e be diefo di fete.

Diphetogo tša ngwedi e be e le selo se banna le basadi ba se hlokometšego kudu, mabapi le maetwana; gomme kudu batho ba sesadi. Dinaledi tša mesela tšona di bitšwa dihlōla, gomme
2565 ba re, ga go ke gore phankga. Ngwedi wa lebalamō ga go na moilēla mabapi le yōna, eupja dihlotlolo ba lohlediša ka masēēmē, ka gore dinaregadi di kwakwaletše, ke ngwana-taadi hlalefa, sefu se railwe.

e) Go gopolwang ka ga pula le tlhagō ya yōna? Phetolo: Borrawešu ba be ba re, pula ke ya Modimo, gomme e na ka sekga sa yōna, eupja ga e ratabetše go rotha fase, re kgopela badimo ka diloba: pholo entsho e se nago lengwalatsepa(mmala), goba nku(kgaapa/ram) entsho. Ee, go be go le gōna Barōka ba re ba kgōna, eupja e se kholofelo ya rena Marota.

Mabapi le tša tlhōlēgō ya tšohle lefaseng, banna ba-gešu ka 1926, ba be ba re, mošemane, Edward Motubatsi, o tlo hlakana hlōōgō ge a re lefase lekhwi le a dikologa, hleng nyaakō ye ya rena le dikgōrō, ga di rēthēlēgō(rētēlēgō).

f) Se se gopolwago ka tlhagō ya mollo ke'ng? Phetolo: Ye putšhišo borrawešu ba be ba hlokometše, e bile ba tsebile, ba lemogile gore, dilo ka moka di na le mollo; o hwetšwa magakadimeng, matlapeng le go diruiwa le ge e sa gootšwe - wa go gootšwa e le wa tshaana o tšwago diphateng ka mehutana ya mehlare.

Moilēlō go mollo, ke go ganetša bana go bapala ka wōna, ka baka la poifō ya dikotsi. Mollo borrawešu dikgorong o be o sa tingwe neng le neng, ka gore, pula e nele, e be tshwēnyēgō go fēhla tshaana.

Ee, meidišo e mengwe e ka ba gōna ka go fapafapana ga mebinō.

2566

g) A go na le dilō go ka se kego gwa gotšwa mollo ka tšōna? Phetolo: E gōna mehlare ya kganetšo kgorong ya bannatia, ye mengwe ga e ratege ka molōra, o mongwe o ganēga go gološa bopele gomme wōna sebešong sa borrawešu e be e le moilane ge mošemanyana, a ka rwalēla legong la wōna. Eupja le ge go le bjalo, ke mohlare wo lewago le mohola go bona banna; dithapō tša wōna ke ditshatshō tša go šooga matlalō.

Mokgōmana Tsēkē Morēwane Sekwati, o be a fetša kgwedi a bolletše ditšhidi ka Dilokong.

h) A dirumula(diša) tša mollo, di ka tšewa gwa gotšwa mollo o mongwe ka tšōna?

Phetolo: Ge e le ka lehlakoreng la banna, go ka se dumēlēlwē ge diša di išwiwa kgorong e ngwe; go ka gotšhiwa(gotšwa) kaye le kaye ka tšona. Moidišo o mogolo, ke wa dirumula tša malapa a basadi. Tirišanō ya tšōna e na le kotsi. Ke ka baka lewo methepana le mathari go bēlēgēlwa maseya dipetleleng, go boifiwa kgomotshwara.

i) A go na le mehutamuta ya mollo: mollo wa sebešo sa banna fēla?

Phetolo: Marota re na le mollo otee fēla, ga e se fēla wa dithakala-mpane(dikomeng), moo go dirwago ditshereanyō. Ga e le leagong la banna le basadi ba motse wa Marota, e ka ba mehlolo.

j) Go dulwa bjang ge go šrwa mollo kgorong?

Phetolo: Le ge go ka dulwa rētšlēlē sebešong, eupja masoganyane ke kolobe tlaase. Ke mokgwa wa tlhomphanō ya Marota.

1051
2567

Kgaoganyō 996

K34/120

24

A kgoši yeo e be e ipuša, goba a loba engwe kgoši?

Putšhišō ye, e lebane fēla kgoši Thulare I, morwa wa kgoši Morwamotšhe I; yo ge Marota a eketlele mo thitong ya thaba ya Mōrōnē. Mmadi wa temana ye, a se ke a tlabanēga go bewakanywa kwešišō go ditlogolwana tša kgoši Thulare I, ka gore leina lekhwe, mang le mang, o le kwa nke ke molaō e sego motho. Kgoši Thulare o hweditše tatagwē a robaditše naga ye, gomme ditšhaba di falalēla ka tlase go yēna, e le botšhabēlō. Ke ge a tlo rēšwa ka la Maphutha ditšhaba. Bjaloge, eitše ge rragwe a robetše badimong, kgoši a re, ka gore tikologwana tše kgauswinyana tše, ga ke longwe ke selo: bjale a nke ke rethenye naga ye ka moka go goma ka noka ya Lekwe le Limpopo.

Ke ge a laola morwaye Malekutu gore, tšeya marumō o hlodinēlē naga ye, gomme o se ke wa tshela Lekwe ka mošola wa yōna, ke naga ya kgoši Mošwēšwē. O se ke wa tshela noka ya Limpopo, ka mošola wa yōna ke naga ya Ba-Mmangwato. Ka kgonthe Phenyana Maswene a phetha taēlō ya tatagwē.

Ge a bowa gaye Mogokgomeng Tubatse, ba re o betoga le mahlape a dikgomo tšewo nkego ke mehlōlō; kganthe ke wōna.

Megopolo ya batho ba bantšhi, le ge ba bala puku ye, Beibele, goba puku efe le efe ya ditiragalō(historic), ba sa fele ba tšhilafatša megopolo ya bōna ka dilōrō; naga e rēkwa ka madi, Makgowa a rekile Transvaal ka madi.

1051

2568

K34/120

25

Kgaoganyo 997

Thêlêgô ya dikgôrô le malapa a Sesotho go dirweang?

Mogclogolo o laetše bana ba gagwê, a re: 'Bana baka, khudu ga e lahle legapi la yôna'. Motse ga o agiwa, o wa thekgiwa; o swana le ngwakô tihaka o hlomile godimo ga dikokwane. Gomme kgôrô ka sedikudika sa yôna, e beêlwu dikokwane tša yôna e lego dipheko tša banna. Ge o aga lapa le se na pheko, le swana le sehlagana sa mokgoronyane. Ge o agile kgôrô, o sa beeya pheko, e tlo ba ka papading ya dithuuri tša bahloyi ba gago, bawo ba sepelago bošego. Kgôrô le lapa di hlôkômêlê(sic) ka diphemêla bana le mosadi goba basadi ba gago.

Nyaka monna(ngaka) goba ngakana, e go thêlê leagô, o se ke wa fo lebêlêla ka maahlô; etša banna ka moka. Molwetšhi ke yêna a tsomago ngaka, ga se ngaka e tsomago balwetšhi.

Metse ye ga o bona e agile(sic) (e) itšano, e agilwe ka maletlana a banna, ge o sa logê maletlana ka noši, o re o tlo logišwa ke mang? Bo-rrago ba itše ka sešma sa bôna, ba re: 'Ngwana noga ga a rutwe bohloko'. Naga e ya Thulare g'o bôna e sobêlêla ka difata, mong wa yôna o e thekgile ka dipheko. Bjalege, wene lapana la gago le feta mang ka mahlašana le matla, o kaaka Thulare?

Ka go basadi le gôna, bakgekolo go dingwetšhi ba botšwa ge banna ba bona ba sa hlôkômêlê selo malapa bona go gôtôkwa dithuuri; bjalo môyana o tsêna go lesogana.

2569

Ke moka tshêlê e tllilore dihuswane ka šakeng toome!
Yêna ngakana e tsêna e re, moloyi o tsêna ka mo, tsoma mahura a mosela wa kgapana, kgapana e be e bolawe, agaa!

1051

K34/120

26

2569
cont.

Bjale mošemane yo a lailwego a kwa, a kwešiša ge tatagwe a itše go yēna: 'Ngwanaka, ngaka ga e sa gape kgomo, e gapa mpa!'

Molaodišiši mokošmana N. Selala, a re, ge o ekwa batho ba re, baloyi ha bohlae, ba rutwa ke dingaka; ge e ka be dingaka di sa tsebe go lōya, ba ka be ba sa kgōnē go senya maatšwa.

Lemoga, Bauba, letlapa le bitšwago Maamelamelane(Letsonpiri/magnet-stone), le ratana le tšhipi engwe le engwe, yewo e foromilwego ka mohuta wa gabō lōna. Gomme go bjalo le motho ofe le ofe yo a hlabetšwego dihlae tša baloyi. Bjalege, Maamelamelane o ratana le tšhipi engwe le engwe, e dirilwego ka mogagabo yōna. Se dumēlēlē go diriša mehutana ya ditšhidi tša baloyi, ba ka se tlogēlane le lapa la gago neng le neng.

Le mehleng yeno, re lemoga ka metato ya Sekgowa, ye dirilwego ka maamelamelane, e kwana le legadima la pula, ka gore, ditšhipi tše bjalo, di na le kgōgēlo(attraction) ya matla.

Go hlabēla ditšhidi ke sephemō sa kotsi. Dikalafō tše lokilego ke tše lewago. Mekgwana ya go diriša maloyi ke bonabana bjoo batho ba ekgokelago bjona ka ditšhidi tša dingaka-baloyi.

1051

2570

K34/120

27

Kgaoganyō 998

A mokgōmana a ka sekiša taba ya batho ba sa dulago
relong ga gagwē?

Borrawešu ba be ba re ruta ba re, sebatana se tsebjang (tsebjago) motho, se na le molomo wa go ipolēlēla. Mokgōmana ofe le ofe, goba motseta ofe le ofe, goba kgošana efe le efe, goba kgoši efe le efe, ge e ka sekiša motho goba batho bawo ba sa lebanago pušwana ya gagwē, ke molato wa bohodu goba wa borumulane.

Meripaganō ya magoši fa ga Sekhukhune, ga se mokgwa le molaō wa mathōma(sic), ge e sa le Bapedi ba fehlile mo, gomme ba filo hwetša magoši awo a go tlaa pelaga bona; ba tsebana le ka mellwane ya dipušwana tša bōna: Maltji, Mafiri le Bogopa, Mašabēla, Malapane - ka moka ba etshetlēla, le ge ba re, kgoši Mašabēla o be a begēlwa ka sebetō, e le lehlakore la gagwe, le ntšhiwago ke mang le mang, yo a hlabilego kgomo.

Mokgwa le molaō wa Sepedi, le yēna kgošikgolo Thulare I, o be a o boifa molaō wa go fo tsēna ka šakeng la Radingwana. Le ge motho yewo o mo fentše ka marumō, go ka tsoga go se kwanē ka gare ga setšhaba, gomme kgoši ya bōnwa wa megabaru le mošitanya-pušo.

Meripaganō ya dipušo le madulō ga se mokgwana o muswa, aowa! Mebušo ya Makgowa e filo hwetša e le phelo le phedišanō ya rena gōna mo ga Sekhukhuni(sic); le ge Sekhukhune II a agile mmōgō le kgoši Phokwane Phaša fa Mohlalatse, a ka se kgwathe ngwana wa Phaša.

1051

K34/120

28

2571

Kgaoganyo 999

Ngwanana Elizabeth Kwalabotšeng Mampuru

Ke tshwanêlô le tokêlô ya Thamaga ya Mabjana go laodiša mohlala wa Ngwanana Elizabeth Kwalabotšeng Mampuru. Ke morwedi wa mokgômana Isaac Ntwampe Badji Mampuru. O be a belegwe ka ngwaga wa 1912, o gopotšwe khutšong go badimo ka la '9th December, 1968' - rôbala ka khutšo Mahlakô a Phaahle.

Kwalabotšeng ka la 'Elizabeth' Mampuru, i bile mosetsana wa mathômô ka gare ga motse wa Babinanoko ba Mohlaletse, yo a go laetša kholofêlô thutong, le ge batswadi e be e le Majakane, eupja kgonthe ya gagwê ke mohlala owe o ka se lebalwego.

E be e le modiriši wa pôtêgô phuthegong ya Thorometšane A.M.E. Church; e le seopedi; e le tlhoka-bosodi; e le ngwana wa boikokobetšo le therešo (le) boitshwarô bjo bo kgodišitšego.

Mohumagatšana yo, a nyalwa ke mokgômana Nesekiel Kgagudi Kgetshêpê Maredi ka ngwaga wa 1938. Ka ngwaga wa 1951, a phagamišwa go butmuši bja merapêlô ya basadi ba 'W.H.M. Society' ba Maroteng.

2572

Mosetsana yo, e be e le yo mongwe wa dikokwane tša A.M.E. Church mo ga Sekhukhune. Mosetsana yo, ke kenywa gare ga dikenywa tša moruti Edward M.E. Motubatsi. Mosetsana yo o be a felwe mpho ya pelobolêta. Ka ngwaga wa 1926, morutiši moruti Motubatsi o kile a hlaba molaetša wa seêma go bana ba sekolo sa Thorometšane A.M.E. Mission, a re: 'Ge e ka be go kgônêga, ke be ke tlo ntšha pelo ya Elizabeth Mampuru, ka mo teng ga gagwe, ka i(sic) šimêla, gomme ya re go kwapa, ka i šila matôkana (boloulwane) gomme lena baithuti ka le hlabêla ka botswiana bja yôna'.

1051

K34/120

29

2572
cont.

Mositsana yo o be a le matla medirong ka moka ya sekolo le kërêkê ya lentšu la Jehofa Modimo Ramtla Ohle.

Ka ngwaga wa 1958, ge monna wa gagwê e le yêna kwenalegonyana gammôgô le diphehli tša motse wa Mhlaletse; eitše ge monna a lahlilwe(exile), a šala e le yo mongwe go ba-tišeletšhi ba mohumagadi Seantlo Mankopodi Thulare Sekhukhune, e le ka baka la go boifa go ka ba tlhanogedi ya mogatšagwê.

Mositsana yo, leêtô la gagwe e bile la bothata bolwetšing/ bolwetšhing bja gagwê: o be a hwile mphapa wa mmele, eupja ditaelong tša gagwê ka moka, di kwalagetše e le tše botšgago ka bohle baaki le baetedi go yêna. Mositsana yo a laêla mogatšagwê, a re: 'O wa mpôna! Nyala mosadi, a šale a fêpa ngwana yo waka, a se hlakê'.

Mositsana yo o biditšwe a le bookelong kuwa Matlala kliniki, fawo kgaitšedi, moruti Philip S.J. Mampuru, a go mo štêla, a ba a mo fa selalêlô se sekgêthwa - December 1968.

"Tsêna khutšong Mahlako a Phaahle!
Robala le dinoko ka moka,
O rotše modirô le ditapišêgô tša gago.
Go lehlôgônônô bawo ba tlogo latêla
Mehlala ya gago mo Mhlaletse".

1051

K34/120

30

2573

Kgaoganyō 1000

Nyakišiša tša go swantšha se se dirēgago ge motho a gobaditše yo mongwe, le ditshōlō.

Go hlatholla hlōgō ye ka godingwana, le ge e kwalagala bjaleka sebepo go putšhišo, tše re di kwelego le go di bōna borrawešu ba sa re kgokgoetša, re re re ya bōna kganthe ga re bōne; re re re a kwa kganthe ga re kwe; re re re a hlaologanya kganthe tihaloganyo ga se ya ba gōna. Bjalege, borrawešu ba be ba re go na le sešma se se kopana, ba re ke: 'Gapa labo kgoši'. Gomme sešma se, i bile ke molaō wo sa tabogiwego. Monna ofe le ofe, ge a thutše motho madi, goba dintlo ka seatla goba ka segobatša: molamo, lepara goba serogo goba letlapa goba serumula - o pšhatlile gapa labo kgoši.

Ka mokgwa le molaō wa Sepedi, monna yo a tšwago lebollong goba komeng, ga gwa dumêlêlwa gore a lefeletšwe ka go inamišwa go dirwa sewo a dirilego mogobatšwa sōna. Ge e ba dithapêlanwa di phankgeditšwe ke mogobatšwa, ke molaō le tshwanšlō gore tsholo e bohwešō ke go lefišwa gapa labo kgoši.

Batho ba mokgwa wa Sepedi o bego o sa ba hlakenetša, e be e le ge e sa le mašoboro le mašobošwana, mathumaša le mathumašana. Gomme le lōna dikgobatšanō tša bōna, ga di tšwele ntle, e ka be mehlolo. Tsholo ya bona ke go inamišwa, motho a phalolwa ka moretlwa.

2574

Molaetša: ka ngwaga wao 1903, mašobošwana a mabedi ba moraka wa Mabjaneng, ge dikgomo tša gabo bōna di remetšwe ka morago ga thaba ya Seroka - leina la yōna ke Ntshweletšhwene (Bobbejaanskop) - ba dula le mošimanyane gomme serathanyana se, e le matšhabodiša, e bile a sa rate go phela ka maswi a lebeso; a rata go hutšwetša ka bogobê. O be a sa kwanš le phelō ya

morakeng. Ka matšatši a mantšhi a fele a tšhabêla gaye. Ka le lengwe letšatši phôkgwana tša mo lalêla ka leopeng la Mapshikologane; ba mo swara, ba mo tia(betha) ka kgati ya moletša-bagwêra; ba mo gumišetša ka morakeng. Kganthe banna ba tselong, re tliilo khudišwa(khudušwa) moraka, o khudugêla kuwa thabeng ya Kwaane. Bakgalabje ba hwetša mošimane a re thankgaa megogoma. Ba re, yo o itšeng, o be a ôtlana le mang? Phetolo: ya re o tewelwe(teilwe) ke Thibane Mogase Sekhukhune le Morêwane Sekgothe Motubatse. Ka moswane ka mahuba a basadi, gwa rwalêlêlwa dikgamêlô. Ge go fihlilwe, moraka o muswa o remilwe go beakantšwe, Bauba morwa Mmakubu Mogase Motubatse Sekwati a rotoga, a re bitša ka maina, ra inama, a re laya molaô.

Ke ge mokošmana Ngwanatsomane Sekwati Thulare a bile a re: 'Aowa! Ga e tshwe lebsaa Bauba a Phaahle!'

Selefišwa sa mošimane ke mmele wa gagwe. Ge e le kotsi tše dingwe ga di bolabolwe ke batswadi ba bagobatšani ka dithapêlanô tša batho ba bogolo bja bona.

Kgaoganyô 1001

A go nyakêga ge motho a ka tšea(nyala) motho mang?

Ge e le mabapi le makgwa ya Sepedi, ge borrawešu ba be ba re laodišetša ka tlhagô ya bôna, tšeanô ya masogana le methepa, dikgôkgônô le manyamiša e be e fo ba ge mohlomong ge lesogana le na le maganêlêla; ge batswadi ba re, o se ke wa tsêna ka mowe lapeng lewo.

Ka gore mehleng ya borrawešu, bana ba be ba sa thaeletša kudu se bolšlwago ke batswadi, bagologolo baa, ba be ba rata boekagô bja leloko, gomme e le mohola wa therešo, ka gore, ge wa ngwana wa bôna a tšoo nyala lelokong le sa lebenago, e be e se mokgwa wa thato ya bôna.

Mekgwa le melaô ya Marota go nyakêga ge motho goba batho ba nyalana e le go baa:

- a) Ngwana a malome;
- b) Ngwana a rakgadi;
- c) Ngwana a ramogolo;
- d) Ngwana a rangwane.

Ba sa dumelelanego ka mekgwa ya Marota šibaa:

- a) Ngwana wa mmamogolo;
- b) Ngwana wa mmangwane.

Mokgwa wa bohlobô - ke wa lesogana go dira tša phaaku le kgaitšedi. Motho goba batho baa bjalo, ba bitšwa dihloba leagong la Babinanoko. Ge e le nyalanô ya Bapedi le ditšhaba tša tikologo ye, le kantie, aowa, tswee! Lebaka e be e le go epopa setšhaba sa matla, le gore, kôtsê ya bohlabani e fahlêgê. Lemoga, kgoši Kgoloko Kgolane Kgoloko le 'chieftain' Sebase Nkadimeng, ba be ba nyetše methopa ya Maswatse, ba re, bahlanka baa, ke ba bogale tllhabanong, le ge e be e le mohuta wo sa kwanego le mekgwana ya dikôma tšewo Bapedi ba gopolago go ba tlhagô ya bôna.

Mohlôbô wo Bapedi ba sego ba ke ba nyalana nabo e fo ba Mahlakanô goba Matšhakane; eupja mehleng yeno e ka ba taba ya dilôrô ge tatago lesogana a ka ra morwaye gore, goma fawo!

Morwa wa kgoši Michael M.D. Sekwati, mohu Thomase Mahlagaume M.M. Binkwanyane, o nyetše methopa wa ngwana (wa)

Hlomolarumō - ke gore Lehlakano. Hlomolarumō e be e le seema sa koša ya mašoboro le mathumuša ba mphathō wa kgošana Phathudi Morwamotšhe Sekhukhune 1900-'4), gōna mo Mohlaletse (Strafland).

Mokgwana o sa rategogo go Marota, ke go lahla madi a bōna; bohlotlōlō metseng ye mengwe, ge re be re ekwa ge ba thabile diphōkgō, banna ba Madiša le Makwa, ba fele ba re, aowa mosatena! Metse ya lebopanō la bogošī ke leloko la Babinatau le Babina-phuthi le Babinakgaga. Ge o lemošiša basadi ba kgošī Sekwati I, le Sekhukhune I, bontšhi ke Babinatau; le ba Sekhukhune wa bobedi. Gomme ga e le Marota wōna, ga go bolōlwē, e fo ba medu ka dithitō. Bjalo, baswaa go ka ba bjang? Mogologolo o boletše a re: 'Tsela kgologolo re lata lebila'. Mahlaku a ile ka dithitō ka gore re nyala bana ba bo-malome.

Kgaoganyō 1002

Tirišanō ya go hlagola mašēmō ke efe?

Go hlagola ke modiro o mongwe o mogolo, ka gore o na le seema sewu mang le mang, a ke kego a se lebala, e lego lebaadi go mang le mang yo a lemago mabēlē a go phediša lapa; mong wa kgati ye, o itše: 'O tlo ja mphufutšo wa sefahlēgō sa gago' - e le yēna Ramatla-kamoka.

Le ge batho re sa lekane ka matlana medirong, gomme ba bangwe ba etshetlōla mašēmō a bōna, ka mabōgwana (matsōgō) a bōna, ba be ba fetše ditemana tša bōna; ba bangwe ka go ba le mehola ya malapa, ba kgōnē go dira matšenana: bontšhi matšema ka mabjalwa, moo bontšhi bja batho - banna le basadi - ba tlogo ka boati. Bjalo mohlaka-matla le bošuwana a re'ng? Aowa, e fo

molahlêgô!

Ge ba-moloko ka kwelana-bohloko ba le gôna, mohlomong le bagwêra, go dirwê kgaugêlanô ka kôpanêlô ye bitšwago morodi (society), sa kwanônyana yewo e kago fo phumêga neng le neng; gomme matla a yôna ke gore badirišane ba se ke ba tšwafêlana.

Morodi ke maolêlô wa basadi ba thušana medirong ya bôna ya sesadi: go dirišana go ritêla malapa, le mašemong, goba modiro ofe le ofe, wo tsomêgago go fapantšha matsôgô, go swana le ge banna ba ija hlôgô ya kgomo ka legopong goba se sengwe le se sengwe se lewago.

Kgaoganyô 1003

Ke dife dinaga tšha go rêkwa tšha setšhaba sa Bapedi, tšhe lefišwago madulo le temo?

Ka setlamô sa kgošhi Sekhukhune II le kgošhi Kgoloko Kgolane Kgoloko, le magošhi le setšhaba sa Bapedi, ka ngwaga wa 1924-1926 go tiišeleditšwe gore, tšhe dinaga di swanetšwe go lefêlwa madulo le temo ke tšhe: Loopsoruit No.41, Vooruitzicht No.30, Drakenstein No.31, Kanaan No.32, Senzaam No.170 - ka tikologong ya Nebo.

Ke gore, motho ofe le ofe, yo e sego moreki, o swanetšhe go lefêla temo le madulo ka ngwaga, ga e se fêla Mopedi yo a lefilego lekgêthô la polokêlô ya setšhaba sa Bapedi. Motho ofe le ofe, ga a na tokêlô ya go aga, le go lema, ga e se moreki goba bareki fêla. Ka moka batho ba hweditšwego e le badudi godimo ga dinaga tšhe, o(sic) tšhemegile go lefišwa 'rental' ka ngwaga o mongwe le o mongwe - madulo le temo. Bupja batho ba

rušwago ka tlase ga magoši a bōna a tlhagō le mekgwa, badiši ba dinaga ditokêlō tša bōna ke go ahlola mellwane ya mašemo le go hlōkōmēla khubatšo ya naga; ke gore, go senya naga ka go e fohla mehlare. Setlamō(resolution) ya go lefišwa madulō le temo, e(sic) diretšwe fēla dinaga tša ka bodikēlatšatši bja Geluks Location, Sekhukhuneland, eupja bawo e sego bareki mo dinageng tša setšhaba ba lego godimo ga thaba ya Leolo, ka moka ba sa lefego Bapedi Tribal Levy, ba rakwe dinageng tše rekilwego ka kgapeletšo.

2579

Borrawešu ba re laile ka seēma sa borakgolokhukhu se rego: 'Mošito wa phuthi o tsošwa ke wa pudubudu'. Ke ka baka lewo lekgōthō la polokêlō ya setšhaba sa Bapedi ilego ya tlengwa kgapeletšo ya hlanōlolwa, ya bitšwa 'Bapedi Tribal Levy', e bile ya tswalelwa ka la 29th May, 1952, ka leina le la tlhokofatšo. Kotsi ye bōnagalago mehleng yeno, ke gore beng ba setlamo ba feletše ka moka go kgonthišēga seēma se sa borrawešu se rego:

"Magoši ale a feletše!

Go šetše mabeša a nama;

Mašimolla a šimēla!"

Mo'kgaoganyong ye, ga ke butšhiše motho, aowa! Ke tlogēlēla bana ba setšhaba sa Thulare seēma-mohlala wa ka mosō ge ditaba di sekamišwa goba go sekamollwa, kgoši Morwamotšhe Sekhukhune Morwamotšhe le ngwana wa mogolwane e lego mokgōmana Phethedi Thulare Sekhukhune le mokgōmana Hesekiel Kgagudi Kgetshōpē Maredi, ke bōna ba dirilego tšhitanyō ya dinaga tšekhu tše hlanō: ka go ntšha headman Z.M. Makgata modirong wo a go kgēthwa ke kgōrō ya borēna bja Marota, a kgorometšwa kantle le lebaka, molato e le: o kwelang se bolšlwago ke Mmušo woo wa Makgowa; e bile o kwana le moruti Edward M.E. Motubatsi le

mokgōmana James Mabowe Sekhukhune Morwamotšhe, yo a kwanago le morēna R. Prichard (agricultural officer) e lego mosenyi wa naga ye.

2580

Dipuku tša direkhōtho (general records books) tše pedi, di bego di ngwadilwe bapatedi ba tšhalete ya thêkō ya dinaga, di sweele 1958; di bego di ngwadilwe maina a metse yekhwe:

- I) Mohlaletse
- II) Mphanama
- III) Radingwana
- IV) Seroka
- V) Phokwane & Makuwa
- VI) Mašabêla
- VII) Matsimela
- VIII) Setlamorago
- IX) Photo
- X) Matjie & Makola.

Bo-ka mosō mohlamong (sic) ba-Mmušo ba ka be ba bolokile maina a bapatedi ba lekgêthō le ka mo difaeleng, ka gore magoši a tikologo bona ba paletšwe; gomme go hlōka mahlatse ga Marota ke kootse ye dirilwego ke makhuduthamaga. Mohlomong ditšhaledi (duplicates) tša balefišwa di ka hwetšwa go mokgōmana Solomon Kgagudi Rantobeng Morwamotšhe Sekhukhune wa Loopspruit No.41, le go headman Zakaria Molebeledi Mapitimetše Makgata wa Vooruitzicht No.30.

Tshêsêngō (suspecion) ke bo-ka mosō bja bana ba setšhāba se, bjalekage kgošigadi seantlo Mankopodi Thulare a se na tsebō mabapi le ditaêlō tša bareki ba naga tše, gomme a filo dumêlêla bafalaledi madulo le temo kantle le mabohlatse. Ke tlogêla tšohle tše boletšwego mo dipukung tša Thamaga ya Mabjana, Copyrights (I - XXV) - 1958-1968.

1051

2581

K34/120 37

Kgaoganyô 1004

Melaô ya boitshwarô bja go tsêna le go tšwa motseng e reng?

Bagologolo seêma sa bona ba re: 'Moeng o naaka di maripa'; gape ba re: 'Phukubjwe ya tshela moedi e duta mosela'.

Motho mang le mang, yo a se nago boitshwarô ga se motho. Le ge e ka ba monna goba mosadi, lesogana goba mothepa, masoganyana goba basitsanyana; ge mang le mang a se na kgopolo gore ke ngwana wa mang goba ke tšwa kaye?

Diêma tše pedi tše, Moeng le Phukubjwe, ke ye ngwe ya ditaêlô tšewo borrawešu ba re tlogetšego go laiwa tšona ge re dutšhi kgauswi le bona, le ge ba re roma ka malapeng le dikgorong tše dingwe leagong. Le ge re rumiwa metseng ya bašele.

Mogologolo wa bogologolo o boletše a re: 'Molaya molaô o a etaya'. Ke gore, o se ke wa ruta yo mongwe wa geno melaô, gomme wene o sa i dire.

Mekgwa ya go se hlôkômêlê mesepelo e lokilego, ke kootse bophelong bja motho ofe le ofe.

Ge re tšwile mahlalagading, bommawešu ba re ruta go hlapa sefahlêgô ka meetse, ba re kgalemêla gore re mimile mamina a dinkô tša rena neng le neng; ba re ruta gore re se tshwê mare lebatong; re se tshwê dihuba tseleng ya bohle batho gomme ka mehla — minila o phušetša ka mobu. Dihuba le mamina di silikiša ba bangwe ge di bônwa ka maahlo. Gomme se ke molaetša gore le ge re ile malapeng goba dikgorong le mekgobeng ya leagong la bôna, re be le boitshwarô bja go bônagatša gore re bana ba tšwago magayeng a maakgonthe a batswadi — bana le basadi.

Borrawešu ba re ruta mekgwa wa go dula ge o wôra mollo sebešong sa batho ba bagolo, gore mošimanyana o dula bjang, ba

verb missing
doubtful

2582

re, hlabatheedi!

Bo-mmame le bōna ba re, mošimane ge a dutšhi sebešong sa basadi, o wa tsorama; gomme basitsanyana ba phêrsana, ka gore, ditšwarwana tša bōna ke mabujana (dintinyana tša go ohliwa).

Banonyana ge ba eya mahlapologo, ba širêla ka diphôô ka mafuri, gomme ka moka ge go ethongwa go širêlwa ka matlapa goba mehlašana bokgujana bja 500 megato goba $\frac{1}{2}$ mmaêlê, gomme bawo metse ya bōna e lego kgauswi le maotswana le mafsaaka, ga ba tshwenyêgê kudu. Boethômô bja metse ke tshwenyego e kgolo go mosepedi, ge o lebetše se sengwe seêna se rego: 'Pshiri ya nageng e rutwa ke ya gaye maroba'. Ke ka baka lewo mokgalabje a rego 'moeng o naaka di-maripa. Butšhiša beng lešaku, ba tlo go laetša gore go iwa kaye!

Bašimanyana le laêlwa go ya mohlapologo dithobolong le nthaa' a mafata a mašaka goba magorana awo e lego mašakana a dihuswane; eupja mabošaedi a matagwa a banna le basadi ke bōna bahlompholodi bja(sic) boitshwarô metseng le dikgorong.

Borrawešu le -mmawešu, le ge ba be ba se na thutô ya mangwalô, eupja thutô ya tlhagô le go tseba semelô, ba re rutilê; e fo ba ka gore diphetogo ke mehlaa go ditšhaba ka moka.

2583

Mekgwa le melaô ya Babinanoko, kgoši, mokgôma, mokgômana goba monna ofe le ofe, ge re tsêna motseng ofe le ofe, motho ke go dumediša beng-motse. Gomme morago ga ditumedišanô ke go tsebišana le go hlathollêlana meloko, gomme le go boledišana ka go êtêlana goba le barumiwa.

Mohlang mabaka a lena a fedile, e tlo re ka maabane gomme wa epega go mongkgôrô gore, re le bone gomme re re sefata. Bjale ge, ba neêlana e be malebogano le dirêtô. Ka kgogo ya ntlha e ba moeng ka laêla gaale(kgale), bja a saa ke tšeya

thêbê, ka fulare(sic). Mohlomong le tsoga ka mahuba a basadi,
ke gore, ka nakô ya 4.30 a.m.

Botsebišanô ka ditumedišanô ka moe temogo e bônagalago
ntshe, gore, yo mogolo ke ofe, gomme ba latelana bjang ka
bogolo bja kgôrô yewo - le ge e le ba kgôrô ya Mošata. Woo
ke mokgwa le molaô wa Sepedi. Tamišang Babinanoko! Šalang
gabošse Babinatani!

A motse o ka khudušwa bakeng saang?

Re ba kwele borakgolo, banna ba Manala ba mphathô wa
Mampuru Sekwati Thulare, ge ba laodišetšana le borrawešu ka
mabapi le dithêlêgo tša mekgwa ya leagô la se-gagabo-bona,
Marota-boteng, ba re, motse ga se sehlagana sa mokgôrônyane
goba nonyana e bitšwago leubaubane.

Mokgôrônyane, leubaubane, thapjane - ke bo-tshwene papatša
letlalo, di beela mae a tšôna mo go se nago boširêlô, gomme a
se etše tšôna. Madulo a motho ka mehla, a swanetše go laetša
gore go agile sebatana sa kgopolo. Motho a se ke gwa kgêthwa
madulo a motse, go nlaêlêla tše ka kudu: dibo, meetse. Le ge
temelo e ka ba bokgojana bja lesome le metšô e mehlano, goba
go feta fawo bja dimaêlê, meetse mohlomong e be mmaêlê tše pedi
go katologa motse; eupja thaba yôna, motse o ekgohlê ka yôna.

Khuduga: Tša dikhudušo, dikotsi di ka hlôlêga neng le
neng; mohlomong gwa hlaga maletšana, gomme baeletšhi ba kgoši
ba re, felo fa go na le malaômabê bja mong motse; anke re
šutheng felo fa badimo ga ba rôbale!

Gomme mohlomong le ge e le bonaba bjo bo ka diragalago gomme bja thosanya motse, mohlomong ka morago ga bonabana bjoo, e ka ba mahlatse go bowêla marupi, ka gore seêma sa bôna bo-rakgolo se re: 'Maruping go a bowêlwa, ke teng go sa bowelwego'.

Molaô wa leagô la Marota, ke gore, motse wa mošate o swanetše go fularêla thaba, wa iša mahlô kuwa bodikêlatšatši - ke mokgwa wa Babinanoko.

Ge mosadi a bêlêga banenyana fêla goba bašimane,
go dirwang?

Ge e le mokgwa wa tihagô ya Bapedi, o tee fêla, gomme megopolo ya batho ga e swane. Ka mokgwa wa rena Marota, ge mohlomong mosadi le monna wa gagwê, ba fo fiwa thari e tee fêla ya methepana, gomme ba leboga badimo: ge thato ya bôna ba duma ge e ka be ba be le sešana-sa-tlatswa ka gare ga methepana ye, ga e be tokêlô ya kwanô ya bôna ge yo mongwe mothepe ga o nyetšwe ka mamanyana goba dihuswane, go lošwe morwedi wa mokgômana Sebase.

Bjalege, mothepe woo ke wôna o tlilego go tsoša lapa le ka go le bêlêgêla ngwana wa mošimane, eupja e sego ka tatago mothepe wo, aowaa! Eupja go tlo šupiwa yo mongwe wa leloko labo monna goba yo mongwe wa barwaye, a hlola motho le mothepe woo - ke gore o tswaletše mmagwe goba tatagwe mo-ja-bohwa bja lapa lewo.

Molaô le mokgwa wa Sepedi ga o dumêlêlê, e ka ba bohîôla ge monna a ka nyala ngwetšhi e bjalo, a tsêna go yôna. Molaô o re: gafêla ngwaneno monyanana wa lapa lewo, a tsoše leina ka mo tihôkalesogana, goba yo mongwe wa bo-barwarrago; ge e le

pêlêgô ya thari ya bašimane, ga go pelaedišo, ke gore motse goba kgôrô i tiile.

Mokgwa woo le mehleng yeno, o sa phêthagatšwa gôna no metse-megolo le metse-menyane, ka gare ga dilete. Go bonagatša e le wa tihagô ya motho.

N.B. Putšhišo e tee dikarabêlô ga di swane - E.M.E. Motubatsi.

Kgaoganyô 1007 (Sep B)

A mosadi a ka dirwa gore a bêlêge morwa goba 1)
mositsana ka go rata?

Boethatêlô bjoo borruwešu ga se ba ke ba re botša. Makgolo, ba basadi, ošna ba be ba re, ge mosadi a kile a bêlêga bana ka go hlatlamane(sic) e ba bašimanyana, gomme e re mohlomong ge e le moima, a kwe mpa ye ya gagwê e sa swane le tšêela tša pele, gomme e fo re fêla ka lehutšo, re re kootse lenyaga a ka bêlêga seryenyane; eupja e le legônônô fêla e se thatô.

Ke gore, mabaka a ge mosadi e le kgojana, ge a ekwa mmele wa gagwe o sa etša wa boeketlo go swana le bana ba pele, o tlabêga gore naa ke itšeng goba ke a babja. Bjalege, ba re mohlomong o tlo bêlêga mothepana. Kgopolo ya lehutšo e ka ba bjalo. Ga e le ka go rata ga mosadi goba monna, borruwešu ga se ba ke ba re huwetša.

Kgoši Sekhukhune II o be a re: 'Ge nkabe ke ile ka fiwa tsebô, malapa a aka ka moka, a ka be a belegile methepana; e re ge ba re ka mola re felwe lesogana, ke be ke tlo ya ka fetolanya ya ba mositsanyana'. Banna ge ba thabile, ba re,

kgoši, o be o hlabanêla ke bomang manaba? Bjale a re, dingaka le tšona ga di tsebe selo, e fele dilo ka moka di tsebja ke Jehofa-Modimo-Ramatla-kamoka.

Rena Bapedi Babinanoko, ga re nayô tsebô ya putšhišô ye ka godingwana; garetsego dimpho tša mabohlale awo a se tlogo, ge mehla le dikgaa ditlogolong di phêkgollwa.

1) Putšhišô e tee dikarabêlô ga di swane - E.M.E. Motubatsi

Dipute di balwa mmôgô le matiakathôka.

Ka morago ga lehu la kgošikgolo Sekhukhune II, le ge Marota a be a khukhunakhukhuna ka dipute ge masogana a tiišeletša peeletšong ya methepa, bjalekago kgošikgolo a na a hwetša go tshwentše, dikahlolong tša dihlalanô, gomme a beya taêlô gore, molato wa dipute o se ke wa tlišwa fa kgôrôkgolo ya Marota.

Mafelelong a ngwaga wa 1958, dipute(dimphô) tša lesogana go mmeeletšwa, di fetotšwe ditshenyegelô tša go nyala(magadi) goba matiakathôka, bakgonyana go balwa tukwana goba motsogana goba nkukiše e felwego mmeeletšwa ka mmeeletšhi; di phophêlwa mo kgorong efe le efe, ka bagaladi ba matiakathôka.

Dipute, ditshenyêgêlô le dikgomo goba dihuswane goba tšhêlêlê di kôpanywa teefatšong ke magadi(dowry).

Borakgolo ba be ba re, mokgonyana ga a fe, o a nyala. Masogana a be a senyêgêlwa ke dithoto ka go fa babeeletšwa,

1051

K34/120

43*

2587
cont.

eupja mehleng yeno mahlō le megopolo e hlaologantšē, go
lemogilwe khwêlêlō. Dipute di sepetšwa mosegare wo monana.
Kganthe e be e le dilo tše sa bonwego, e le dilo tše sa bonwego,
e le dilo tše tsebjago ke batswadi le bo-mmaditsela; go fo
kwiwa fêla gore morwedi wa Raube(sic) o amogêla dipute.

Thamaga ya Mabjana e kwana le Marota go ba fihlile
therešong; kgošikgolo o be a gana bohodu bja go hweletša
bana ba setšhaba sa Thulare - 1968.

END S105